

UGOTAVLJANJE DEJANSKEGA STANJA

Temeljna dejavnost sodišča v k.p. je ugotavljanje dejanskega stanja, ki je potrebno za odločanje oz. za uporabo pravne norme (kazenske ali procesne). Vsaka sodna odločba namreč temelji na nekih dejstvih, ki so se zgodila in jih mora sodišče v postopku rekonstruirati (obnoviti), da bi lahko nanje oprlo svojo odločitev. Ugotavljanje dejanskega stanja je v k.p. težje kot v drugih postopkih, ker:

- obdolženec (ki je res kriv) ima največji interes, da oteži ugotavljanje resničnih dejstev, obide resnico in spravi sodišče v zmotu,
- dokazovanje je omejeno na manjše št. dokaznih sredstev (k.d. je nenaden dogodek in udeleženci nimajo možnosti vnaprej priskrbeti dokaze) → zato se dovoljuje uporaba vsakovrstnih dokaznih sredstev (v praksi najpogosteje: izpovedba prič, indici),
- sodišče mora ugotavljati vsa dejstva (ne glede na voljo strank), ki so pomembna za odločbo (razlika od pravnega postopka).

V R S T E D E J S T E V (najpomembnejša delitev a-c)

- a) **pravno relevantna ali odločilna dejstva:** nanje se neposredno navezuje uporaba materialne ali procesne pravne norme (npr. dejstvo, da je obtoženec vzel oškodovancu denarnico, se neposredno vključuje v pojem odvetja stvari, ki je vsebovan v k.d. tatvine).
 - b) **indici:** so dejstva, ki niso odločilna, a se v k.p. ugotavljajo zato, da bi se z njihovo pomočjo z logičnim sklepanjem ugotovil obstoj ali neobstoj odločilnega dejstva (npr. dejstvo, da so pri obtožencu našli ukradeno stvar, ni odločilno – iz njega pa sklepamo, da je obtoženec vzel stvar, kar je odločilno dejstvo pri k.d. tatvine). Indic je dejstvo, ki ga je treba ugotoviti kot vsako drugo dejstvo (dokazovanje, opazovanje procesnega organa; 1. faza); ko pa je indic ugotovljen, postane argument (dokaz v logičnem pomenu; 2. faza), iz katerega procesni organ sklepa na obstoj odločilnega dejstva. Z istim dokaznim sredstvom lahko dokazujemo bodisi indic bodisi pravno relevantno dejstvo (npr. priča lahko izpove, da je ukradeno stvar videla v stanovanju obtoženca – *indična priča* ali, da je videla obtoženca vzeti stvar – *odločilna* ali *neposredna priča*). Indice sodišče ugotavlja, kadar nima možnosti, da bi neposredno ugotavljalo obstoj ali neobstoj odločilnih dejstev.
 - c) **kontrolna ali pomožna dejstva:** so irelevantna (neodločilna), v postopku se ugotavljajo zato, da bi se z njihovo pomočjo preverila zanesljivost posameznih dokazov o pravno relevantnih dejstvih ali indicih (npr. kontrolno dejstvo: priča, ki je v preiskavi bremenila obdolženca, je od oškodovanca prejela nagrado).
- a) **zunanja in notranja dejstva:** zunanja je mogoče podvreči neposrednemu raziskovanju (zato jih lažje ugotavljamo), notranja pa so dejstva duševnega življenja storilca k.d. (težje ugotavljanje, vendar je nujno potrebno). Npr. krivda je notranje dejstvo, nanjo sklepamo iz obdolženčevih izjav ali s proučevanjem obdolženčeve osebnosti po drugih osebah (psiholog, psihiater).
 - a) **pozitivna in negativna:** pozitivna trdijo, da nek pojav obstoji (negativna pa obratno).
 - a) **dejstva sedanjosti** (še obstajajo) in **dejstva preteklosti** (ne obstajajo več, samo k.d.).
 - a) **obremenilna in razbremenilna dejstva:** glede na to, ali obtožbo potrjujejo ali jo pobijajo. Razlikovati jih je potrebno od obteževalnih in olajševalnih okoliščin, ki se upoštevajo pri odmeri kazni.

DEJSTVA, KI JIH NI POTREBNO UGOTAVLJATI

- **Očitna dejstva** se kažejo sama po sebi in ni potrebe, da bi se posebej ugotavljala (npr. dokazovanje polnoletnosti pri osebi, za katero je očitno, da je odrasla).
- **Notorna dejstva** so tista, ki se v okolju, v katerem poteka k.p., štejejo kot splošno znana in jih sodišče šteje za ugotovljena. Notorno dejstvo se mora nanašati na konkreten dogodek ali stanje (npr. konec vojne, obdobje potresa, razdalja med kraji).
- **Presumptivna dejstva** so taka, ki jih imamo (štejemo) za ugotovljena zato, ker je dognano kako drugo dejstvo. To drugo dejstvo je razlog (vzrok), iz katerega sklepamo na prvo (presumptivno) dejstvo. Gre za splošno pravilo, ki sodišče obvezuje, da ima določeno dejstvo za ugotovljeno ali neugotovljeno, če je ugotovljeno kako drugo dejstvo.

R a z l i k u j e m o :

a) naravne presumpcije izvirajo iz naravnega poteka dogodkov, izkušenj iz vsakdanjega življenja (npr. za vsakogar domnevamo, da je prišteven ali pošten) – možno je dokazovati, da domnevno dejstvo ne obstoji (npr. dvom o prištevnosti)

b) zakonske (pravne) presumpcije pa so navedene v zakonu (sklep od enega dejstva na drugo je določen že v zakonu). Delimo jih na:

- *absolutne* (pr. iuris et de iure): so trajne, pri njih trajno ni dopustno dokazovati nasprotno
- *relativne* (pr. iuris): nasprotno dokazovanje je možno in velja presumpcija le začasno, dokler se ne dokaže nasprotno (npr. če v redu vabljeni zasebni tožilec ne pride na gl. obravnavo, se domneva, da je tožbo umaknil, sodišče pa mu dovoli vrnitev v prejšnje stanje, če dokaže, da iz opravičenih razlogov ni prišel)

V materialnem kaz. pravu imamo t.i. *presumpcijo poštenosti* ali *časti* pri k.d. obrekovanja. Posledica te pravne domneve: tožilcu ni treba dokazovati, da je obrekovana trditev lažna (ker se poštenost domneva), ampak mora obdolženec dokazovati njeno resničnost. Tako se izjemoma prenese dokazno breme na obdolženca.

V procesnem pravu je najpomembnejša domneva obdolženčeve nedolžnosti → obdolženec se šteje za nedolžnega vse dotlej, dokler ni s pravnomočno sodbo spoznan za krivega (ta domneva je bila prvič proklamirana v Deklaraciji pravic človeka in državljana, 1789 – francoska rev.). Iz te domneve izhajata 2 posledici:

1. obdolžencu ni treba dokazovati, da je nedolžen (to se domneva) – tisti, ki trdi nasprotno, mora to dokazati;
2. nedokazana krivda pomeni dokazano nedolžnost – oprostilna sodba pomeni, da je obtoženi povsem nedolžen, čeprav je bilo zoper njega nekaj dokazov (utemeljen sum), ki pa niso zadoščali za obsodbo. Ni namreč mogoče dopustiti stanja, da bi ostali nekateri državljani v negotovem pravnem položaju (sumljivi) tudi še po izrečni oprostilni sodbi.

Domneva nedolžnosti pa ni ovira za k.p. – ta se sme uvesti, če je podan utemeljen sum, da je bilo storjeno k.d. Verjetnost krivde pomeni obenem verjetnost nedolžnosti. Šele konec k.p. bo pokazal, ali je domneva ostala resnična ali ne. Gre torej za pravno domnevo, zoper katero je možen nasproten dokaz.

Iz domneve nedolžnosti izhaja načelo in dubio pro reo (lat. v dvomu v korist obdolženca), ki se nanaša na dvomljiva (nedokazana) pravno relevantna dejstva. Vsak dvom v obstoj dejstva, se razlaga v korist obdolženca – če po dokazovanju ostane dvomljivo kakšno dejstvo, ki:

- a) gre v škodo obdolženca, se šteje, da to dejstvo ne obstoji
- b) je obdolžencu v korist, se šteje, da to dejstvo obstoji.

Posledice tega načela so torej v tem, da sme biti obdolženec obsojen le, če mu je krivda popolnoma in nedvomno dokazana in če dokazno gradivo izključuje vsako drugo pojasnitev dogodka (drugo verzijo).

DEJSTVA, KI SE NE SMEJO UGOTAVLJATI

- **nemogoča dejstva** → vse, kar nasprotuje priznanim zakonom narave in logike (npr. obdolženec se zagovarja, da je storil k.d. pod vplivom duha)
- **dokazne prepovedi** (dejstva prepoveduje zakon) → to so pravne določbe, s katerimi se prepoveduje ugotavljanje dol. dejstva (absolutna prepoved, npr. prepoved ugotavljanja uradne ali vojaške skrivnosti; prepoved dokazovanja resničnosti pri k.d. žalitve višjih drž. funkcionarjev ali diplomatov) ali uporaba dol. dokaznega sredstva (relativna prepoved, npr. prepoved ugotavljanja neprištevnosti z drugačnimi dokazili kot izvedencem - psihiatrom)

NAČINI UGOTAVLJANJA DEJSTEV

V k.p. ugotavljajo dejstva organi k.p. in nekateri drugi subjekti. Temeljno je tisto ugotavljanje dejstev, ki jih opravljajo organi, ki vodijo k.p. (preiskovalni sodnik, razpravno sodišče):

1. **ogled** → z neposrednim zaznavanjem (lastno opazovanje organa k.p. – ni več potrebno, da bi se dejstvo še drugače ugotavljalo)
2. **izpovedba obdolženca, priča, izvedenca** → sporočijo znanje na podlagi lastnega opazovanja

3. **branje pisnih sporočil oz. zapiskov o dejstvih (listine)** → ne glede na to, s kakšnim namenom je bil zapis napravljen (npr. zapisnik o ogledu; pismo obdolženca 3. osebi)
4. **tehnični posnetki** → gledanje ali poslušanje posnetkov

Na podlagi svojega opazovanja lahko procesni organ ugotovi samo sedanja dejstva (= obstajajo v času, ko teče k.p.). Praviloma bodo to indici in le redko pravno relevantna dejstva.

Odločilno dejstvo ugotovimo:

- *neposredno* → če ga ugotovimo na enega od prej navedenih načinov (lastno opazovanje organa, izpovedba osebe, listina, tehnični posnetek), taki dokazi so neposredni ali direktni dokazi, so zanesljivejši od posrednih;
- *posredno* → če ga ugotovimo s pomočjo enega ali več **indicov** (posredni ali indirektni dokazi) – iz indica posredno z logičnim sklepanjem ugotovimo odločilno dejstvo (pri neposrednem dokazovanju ni takega sklepanja), indici so pomembni za ugotavljanje določenih *psihičnih dejstev*, na katerih temeljijo obdolženčeva krivda (naklep, malomarnost) in drugi psihični pojavi, ki so odločilni pri nekaterih k.d. (npr. namen, motiv).

SUBJEKTI, KI UGOTAVLJAJO DEJSTVA

V k.p. ugotavljajo dejstva številni subjekti, v različnem obsegu in za različne namene:

1. organi, ki v postopku izdajajo odločbe (sodbe, sklepe, odredbe) – ti organi morajo ugotavljati dejstva, da bi ugotovili, ali obstajajo zakonski pogoji za izdajo odločbe, za katero so pristojni
2. organi, ki sami ne izdajajo odločb (priprava materiala – npr. preiskovalni sodnik)
3. stranke (od organov želijo izdajo določenih odločb)
4. izvedenci

DOKAZNO BREME: je *pravna dolžnost* kakega procesnega subjekta, da dokaže kako dejstvo ali dejansko stanje, ki je podlaga za odločanje. Če ga ne dokaže, se šteje, da ne obstaja. To je *formalno dokazno breme*. Nasprotje je *materialno dokazno breme*, ki je v tem, da ima procesni subjekt interes (ne pravno dolžnost), da dokaže kako dejstvo.

Stara pojmovanja so poznala načelo delitve formalnega dokaznega bremena. Tako je v rimskem pravu veljalo načelo jurista Paulusa, da mora dokazovati tisti, ki nekaj zatrjuje (ne tisti, ki to zanika). V čistem akuzatornem postopku je bil tožilec pravno dolžan dokazovati vsa dejstva, na katerih je temeljila kaz. odgovornost obdolženca, in vsa druga dejstva, potrebna za obsodbo. Če v tem ni uspel, je moralo sodišče obdolženca oprostiti – sodišče se praviloma ni spuščalo v dokazovanje teh dejstev. Toda veljalo je načelo prenosa dokaznega bremena – če se obdolženec ni omejil samo na zanikanje dejstev iz obtožbe, temveč je v svojo obrambo navedel neka dejstva, je glede teh dejstev dobil položaj tožilca in jih je moral dokazati (sicer se je štelo, da ne obstajajo).

Sodobno kaz. pravo (in tudi naše) odklanja načela delitve in prenosa dokaznega bremena. Dokazno breme je predvsem na tožilcu, subsidiarno pa na sodišču (preiskovalnem sodniku, razpravnemu sodišču) – nikoli pa ne na obdolžencu (razen v redkih izjemah). Naš zakon daje obdolžencu le možnost, ne nalaga pa mu dolžnosti dokazovanja. Tožilec je dolžan, da dokaže obdolženčevo krivdo, obdolženec pa ni dolžan dokazati svoje nedolžnosti – če je ne dokaže, s tem še ni podan dokaz njegove krivde. Naše pravo tudi ne pozna prenosa dokaznega bremena od tožilca na obdolženca. Če obdolženec navede v svojo obrambo neko dejstvo, ga ni dolžan dokazati, temveč je stvar sodišča, da to trditev preizkusi ne glede na to, ali jo je obdolženec podprl z zadostnimi dokazi. Glede dokaznega bremena pa velja za sodišče **INKVIZICIJSKA (PREISKOVALNA) MAKSIMA** (pravilo je nastalo v inkvizicijskem procesu) → sodišče ima pravico in dolžnost odločati, katera dejstva bo ugotavljalo in s katerimi dokazi; pravilo obsega tudi iniciativo za izvedbo dokazov, ki jih stranke niso predložile ali pa so predlog umaknile.

Za naš k.p. torej velja, da:

1. ima tožilec dolžnost dokazati obdolžencu kaz. odgovornost
2. obdolženec ni dolžan dokazati svoje nedolžnosti
3. je sodišče dolžno izpopolniti nezadostno dokazovanje obtožbe in obrambe

DOKAZOVANJE

Vrste dokazov:

- obremenilni in razbremenilni – odvisno od tega, ali so dokazi v obdolženčevo škodo ali korist. Mnogi dokazi pa so hkrati obremenilni in razbremenilni.
- izvirni in izvedeni – kriterij za to delitev je vir dokaza (izveden je npr. izpoved priče, ki je slišala o dogodku od druge osebe)
- neposredni (npr. priznanje obdolženca, izpovedba priče očitca) in posredni (indici)
- osebni (izpovedba prič, obdolženčev zagovor, izvid in mnenje izvedencev) in stvarni ("materialni"; npr. sledovi k.d., sredstva k.d., listine)

Stadiji dokazovanja:

1. odkrivanje ali zbiranje dokazov (npr. prič, materialnih dokazov – prstnih odtisov, sledov stopinj...).
2. zavarovanje dokazov (npr. zaslišanje prič čimprej po dogodku, dokler je spomin še svež, shranitev predmetov s prstnimi odtisi).
3. sprejemanje ali izvajanje dokazov (npr. zaslišanje prič, obdolženca, izvedenca, krajevni ogled, obdukcija mrliča, branje listine, poslušanje tonskega posnetka...) – izvedba dokazov je stvar sodišča, stranke po našem pravu ne smejo izvajati dokazov (lahko jih le predlagajo). Obdolženec sme samo postavljati vprašanja soobdolžencem, pričam in izvedencem. Predmeti k.d. se obdolžencem in pričam pokažejo zaradi prepoznave.
4. preizkus dokaza – pomeni preizkus zanesljivosti ali verodostojnosti dokaznega sredstva (dokaz primerjamo z drugimi ali analiziramo v podrobnostih, pa tudi z ugotavljanjem kontrolnih ali pomožnih dejstev).
5. ocena dokazov – ocena je zaključek o resničnosti ali neresničnosti kakega dejstva, je končni stadij dokazovanja. Procesni organ iz vsebine vsakega dokaza posebej in v zvezi z drugimi dokazi izvede sklep o obstoju dejstva, zaradi katerega je bil dokaz izveden. Velja načelo proste presoje dokazov. Vrsta in število uporabljenih dokazov pri tej oceni nista odločilna, sodnik pa mora svojo oceno utemeljiti in v odločbi obrazložiti v skladu s splošnimi zakoni človeškega mišljenja, da jo lahko višje sodišče v primeru pritožbe ustrezno preizkusi.

DOKAZNA SREDSTVA: kot dokazno sredstvo se lahko uporabi vse, kar je mogoče po logičnih načelih šteti kot vir za spoznavanje resnice v k.p. Zakon pa sme v nekaterih primerih kakšno dokazno sredstvo izjemoma tudi prepovedati ali omejiti (npr. dokazne prepovedi, ekskluzivna pravila). Z **ekskluzivnim pravilom** se prepoveduje uporaba dokazov, pridobljenih na nezakonit način (npr. zaslišanje obdolženca z uporabo sile ali grožnje, nezakonita preiskava stanovanja, uporaba hipnoze). Po našem zakonu so kot podlaga za sodbo prepovedana naslednja dokazna sredstva:

- vse izjave (obvestila), ki so jih organi za notranje zadeve dobili od obdolženca, zagovornika, privilegiranih prič ali oseb, ki so dolžne varovati uradno ali vojaško tajnost
- vsaka izpovedba, ki jo je sprejel procesni organ od obdolženca, priče ali izvedenca na način, ki ni izrecno dovoljen

Zato ni dokaz izpovedba:

- * obdolženca: - če je bila zoper njega uporabljena sila, grožnja ali drugo podobno sredstvo (za vplivanje na voljo, zdravniški poseg), da bi se dosegla kakšna njegova izjava ali priznanje;
- če je bila kršena njegova pravica do navzočnosti zagovornika pri njegovem zaslišanju oz. če odpoved tej pravici ni zapisana v zapisniku.
- * priče: - če je bila izpovedba izsiljena s silo, grožnjo ali drugim podobnim sredstvom;
- če jo je dala oseba, ki ne bi smela pričati (varovanje tajnosti, zagovornik) ali bi se pričevanju lahko odpovedala (zakonec, sorodnik, verski spovednik), pa o tem ni bila poučena ali pa pouk in odpoved nista bila zapisana v zapisnik.
- * izvedenca: - če jo je dala oseba, ki ne sme biti zaslišana kot priča (varovanje tajnosti, verski spovednik)
- če jo je dala oseba, ki je bila oproščena pričevanja (zakonec, sorodniki, verski spovednik)
- * s kaznivim dejanjem oškodovanca

Prepovedane dokaze iz postopka izloči s sklepom procesni organ (preiskovalni sodnik, izvenrazpravni senat, sodeči senat) takoj, ko ugotovi, da gre za take dokaze. Izločeni dokazi se hranijo na sodišču v posebnem ovitku. Sodba, ki bi se nanje sklicevala, bi bila v morebitnem pritožbenem postopku razveljavljena zaradi bistvene kršitve določb k.p.

Dokazna sredstva: 1. izpovedba obdolženca, priče in izvedenca
 2. ogled
 3. listine
 4. tehnični posnetki

1/ IZPOVEDBA OBDOŽENCA

Obdolženec ima v k.p. dvojni položaj. Po eni strani je *subjekt k.p.* – ima vse pravice in dejanske možnosti, da v postopku sam zastopa svoje interese in opravlja funkcijo obrambe. Po drugi strani pa je *procesni objekt* – kadar rabi kot dokazno sredstvo ali kadar se proti njemu uporabljajo določeni prisilni procesni ukrepi.

Procesno dejanje, s katerim se pride do obdolženčeve izpovedbe, imenujemo *zaslišanje obdolženca*. Obdolženec se je dolžan odzvati vabilu procesnega organa, da pride na zaslišanje. Ima pravico, da je pred izdajo sodbe zaslišan o navedbah svoje obrambe. Dokazno sredstvo je samo pod pogojem, če na to pristane.

Pravica do zasliševanja obdolženca

Organi za notranje zadeve: še preden se začne k.p., imajo ti organi pravico zahtevati izjavo od osebe, ki je osumljena storitve k.d. Ta oseba se je dolžna odzvati vabilu, da pride na zaslišanje – če ne pride, jo sme organ prisilno privedi (če je bila na vabilu opozorjena na to možnost). ZKP ne predpisuje nobenih formalnosti za tako zaslišanje, ki ga opravlja organ za notranje zadeve, zato izjava osumljene osebe ne more rabiti kot dokaz za sodbo v k.p. Taka izjava ima le začasno dokazno vrednost in je pomembna predvsem za DT (ki nanjo opira svojo zahtevo za preiskavo) in preiskovalnega sodnika (ko odloča o uvedbi preiskave). **Ker izjava nima dokazne moči pri izdaji sodne odločbe, jo mora preiskovalni sodnik izločiti iz preiskovalnega spisa. --- PREVERI**

Preiskovalni sodnik: zaslišuje obdolženca med preiskavo, včasih pa tudi že pred njo, če bi bilo z zasliševanjem nevarno odlašati ali kadar mu organi za notranje zadeve privedejo osumljenca zaradi odreditve pripora. Za zaslišanje, ki ga opravlja preiskovalni sodnik, so predvidene številne formalnosti, od katerih so nekatere tako pomembne, da po izrecni določbi zakona izključujejo dokazno vrednost obdolženčeve izpovedbe, če jih preiskovalni sodnik ne upošteva.

Predsednik senata: zaslišuje obdolženca na gl. obravnavi pred sodiščem I. ali II. (izjemoma) stopnje. Za zaslišanje načeloma veljajo ustrezne določbe ZKP kot za zaslišanje obdolženca v preiskavi, imamo pa tudi posebne določbe.

Obdolženec ima pravico, da se ne izjavlja ali zagovarja in da odkloni odgovore na posamezna vprašanja. Dopusča se mu, da lažno izpoveduje, če meni, da je to v korist njegovi obrambi – vendar ne na škodo soobdolženca ali drugih oseb, ker bi s tem storil k.d. krive izpovedbe.

Postopek zaslišanja

Pri prvem zaslišanju ga procesni organ najprej vpraša o njegovih osebnih podatkih. Nato ga pouči, da ima pravico vzeti si zagovornika in da je ta lahko navzoč pri zaslišanju. Obdolžencu pove, česa je obdolžen in katere podlage za sum (dokazi) so podane zoper njega ter vpraša, kaj lahko navede v svoj zagovor. Pove mu tudi, da se ni dolžan zagovarjati in tudi ne odgovarjati na vprašanja. Če obdolženec sploh noče odgovarjati ali noče odgovarjati na vprašanja, ga je treba poučiti (če je to potrebno), da si lahko s tem oteži zbiranje dokazov za svojo obrambo.

Obdolženec se zaslišuje ustno (lahko uporablja svoje zapiske). Najprej se v neoviranem pripovedovanju izjavi o okoliščinah, ki ga obremenjujejo in navede dejstva, ki so v korist njegovi obrambi – šele po končani izpovedbi se mu lahko postavlja vprašanja. Obdolženčeva izjava se vpiše v zapisnik.

Če se poznejše obdolženčeve izjave razlikujejo od prejšnjih (zlasti če preklične svoje priznanje), se od njega zahteva, naj pove razloge, zakaj različno izpoveduje oz. zakaj preklicuje priznanje. Obdolženčeva izpovedba velikokrat ni v skladu z izjavami prič in soobdolžencev – takrat je z njimi lahko soočen (ne sme pa se prisiljevati k soočenju).

Zaslišanje brez zagovornika

Obdolženec sme imeti zagovornika ves čas, ko teče k.p., in zagovornik je lahko navzoč pri njegovem zaslišanju. V odsotnosti zagovornika pa je obdolženec lahko zaslišan samo v naslednjih primerih:

1. če se je obdolženec **izrecno odpovedal tej pravici**, obramba pa ni obvezna,
2. če preiskovalni sodnik oceni, da navzočnost zagovornika in DT pri posameznem preiskovalnem dejanju ni potrebna (oba pa morata biti navzoča, ko gre za prvo zaslišanje po privedbi obdolženca – pripor) (178/1 čl.)
3. če zagovornik ni navzoč, čeprav je bil obveščen o zaslišanju,
4. če si obdolženec za prvo zaslišanje ni zagotovil zagovornika v 24. urah, odkar je bil poučen o tej pravici.

Izpovedba, ki je bila dana v odsotnosti zagovornika zunaj navedenih primerov, nima dokazne vrednosti in se sodna odločba nanjo ne more opirati.

Dokazna vrednost obdolženčeve izpovedbe

Obdolženčevo priznanje v ožjem smislu je njegova izjava, da je storil določeno k.d. v objektivnem in subjektivnem (krivdnem) pogledu. Če obsega priznanje samo objektivni dejanski stan, to ni pravo priznanje. Priznanje v širšem pomenu besede je priznanje resničnosti nekega dejstva, ki ima za obdolženca procesualno škodljive posledice (npr. prizna, da je nož, ki je najden na kraju k.d., njegova last).

Obdolženčevo priznanje je imelo v razl. obdobjih zgodovine razl. pomen in razl. dokazno vrednost. V čistem *akuzatornem postopku* je imelo naravo dispozitivnega akta v tem smislu, da je bil s priznanjem postopek v obsegu ugotavljanja utemeljenosti obtožbe končan in sodišču je ostal samo še izrek kaz. sankcije. V *inkvizicijskem postopku* je bil obdolženec le procesni objekt – moral je govoriti resnico in priznanje, ki je veljalo za najvažnejši dokaz, se je izsiljevalo s torturo. Po francoski rev. je postal obdolženec spet subjekt postopka, uvedeno je bilo načelo svobode zagovora, obdolženec ni bil dolžan izpovedati in tudi ne govoriti resnice. Po načelu proste presoje dokazov je bilo priznanje izenačeno z drugimi dokazi. V angleškem pravu pa priznanje še danes velja za dispozitivni akt – obdolženec se je dolžan izjaviti samo o tem, ali šteje obtožbo za utemeljeno ali ne (če izjavi, da jo šteje za utemeljeno, se porotniki umaknejo in sodišče izreče sodbo).

Pri nas priznanje obdolženca nima posebne dokazne vrednosti. Kljub priznanju mora organ, ki vodi postopek, zbrati še druge dokaze. Priznanje obdolženca v preiskavi ali na gl. obravnavi (pa naj je še tako popolno) ne odveže sodišča dolžnosti, da izvede tudi druge dokaze. Če je priznanje jasno in popolno + če je podprto še z drugimi dokazi, se nadaljnji dokazi zbirajo samo na tožilčev predlog. Vedno je namreč podana možnost, da utegne biti priznanje krivo (največ krivih priznanj je posledica duševnih bolezni, sicer pa so motivi za priznanje enako mogoči kot za resnična priznanja – etični, neetični...). Če obdolženec prekliče priznanje, se od njega zahteva, da pove razlog za to. Verodostojno priznanje ne izgubi dokazne moči zaradi preklica, razen, če je tudi preklic verodostojen. Najboljše jamstvo zoper preklic je, da procesni organ priznanje z vsemi podrobnostmi zapiše v zapisniku.

Nekateri nedovoljeni in sporni načini zaslišanja obdolženca

Naše procesno pravo zahteva, da mora procesni organ pri zaslišanju obdolženca predvsem spoštovati njegovo osebnost. Obdolženec se ni dolžan zagovarjati in tudi ne govoriti resnice. Vsakršno izsiljevanje priznanja je k.d. Obdolžencu je treba vprašanja postavljati jasno, razločno in določno (da jih popolnoma razume). Vprašanja ne smejo izhajati s stališča, kot da je nekaj priznal, česar ni priznal (*kapciozna vprašanja*). V vprašanjih ne sme biti obseženo navodilo, kako je treba nanje odgovoriti (*sugestivna vprašanja*). Obdolženec se ne sme preslepiti, da bi se dosegla kakšna njegova izjava ali priznanje.

Proti obdolžencu se ne smejo uporabiti sila, grožnja ali druga podobna sredstva za doseg izjave ali priznanja. Niso dovoljeni zdravniški posegi (npr. *lobotomija* – psihokirurški poseg v možgane, da bi odpravili psihične motnje pri težjih duševnih bolnikih) ali sredstva, ki vplivajo na voljo (*narkotična sredstva, narkoanaliza, hipnoza*). Pri nas se narkoanaliza ne sme uporabiti, tudi če bi obdolženec nanjo pristal ali jo izrecno zahteval v svojo korist. Ob določenih pogojih so dovoljeni nekateri zdravniški posegi, ki ne vplivajo na voljo obdolženca (npr. *odvzem krvi*) – ti se lahko opravijo tudi brez privolitve obdolženca, razen če bi bilo to škodljivo za njegovo zdravje.

Med dvomljive načine zasliševanja obdolženca v k.p. sodi tudi uporaba *poligrafa* (lie detector, danes se uporablja samo v ZDA).

2/ IZPOVEDBA PRIČE (pričevanje)

Priča je *fizična oseba*, različna od obdolženca, za katero je verjetno, da bi mogla kaj povedati o k.d., storilcu in o drugih pomembnih okoliščinah, in ki jo je procesni organ povabil, da o tem izpove. Predmet pričevanja so dejstva iz preteklosti o čutni zaznavi: lastni (priča dejanja, priča očividec) ali tuji (priča po pripovedovanju drugih), ne pa ugibanja, mnenja in sodbe. Dejstva sedanosti pa ugotavlja sodišče z ogledom ali izvedenci. Obdolženčeva izpovedba po našem pravu ni pričevanje.

SOLENITETNA PRIČA (formalnostna): oseba, ki mora biti navzoča, ko se opravlja kakšno delikatno procesno dejanje, pri katerem so možne zlorabe. V naših predpisih se ta oseba imenuje "priča" – čeprav to v bistvu ni, ker se v postopku z njo ne dokazuje k.d., ampak varuje pravilnost opravljanja procesnih dejanj (npr. pri hišni preiskavi morata biti navzoči 2 osebi).

Sposobnost biti priča: vsaka fizična oseba, ki je sposobna dati izjavo (tudi otroci in osebe z napakami – duševnimi ali telesnimi).

- *absolutno nesposobne priče* – zaradi duševnih ali telesnih nezmožnosti ob času zasliševanja ne morejo govoriti resnice
- *relativno nesposobne priče* – le v konkretnem primeru ne morejo biti zaslišane zaradi poklicne dolžnosti (varovanje uradne ali vojaške skrivnosti, dokler jih pristojni organ ne odveže te dolžnosti; obdolženčev zagovornik, razen če obdolženec to zahteva, naj priča)

Funkcija priče ni združljiva z opravljanjem nekaterih drugih funkcij v k.p. (npr. s funkcijo sodnika, DT), z drugimi pa je združljiva → kot priče so lahko zaslišani: oškodovanec, oškodovanec kot tožilec in zasebni tožilec.

Dolžnost pričevanja: pričevanje je splošna državljanska dolžnost, ki obsega: odzvati se vabilu procesnega organa, dolžnost izpovedati, se pustiti soočiti in prepoznavati, dolžnost govoriti resnico in dolžnost zapriseči, če se to od priče zahteva. Kršitev teh dolžnosti lahko privede do določenih procesnih kazni (denarna kazen), dajanje lažne izpovedbe pa tudi do kaz. odgovornosti (k.d. krive izpovedbe).

Le izjemoma so določene kategorije oseb oproščene dolžnosti pričevanja. Ali bodo te osebe pričale ali ne, je odvisno od njihove volje (če pa pričajo, morajo govoriti resnico). Sodišče, ki vodi postopek, je dolžno poučiti te osebe, preden jih zasliši (ali takoj ko zve za njihovo razmerje do obdolženca), da jim ni treba pričati. Pouk in odgovor se vpišeta v zapisnik. Če niso bile poučene ali se niso izrecno odpovedale tej pravici ali pa pouk in odpoved pričevanju nista zapisana v zapisnik, sodišče ne sme opreti svoje odločbe na tako izpovedbo.

Določen ožji privilegij imajo vse tiste osebe (priče), ki bi verjetno s svojimi odgovori spravile sebe ali svojega bližnjega sorodnika v hudo sramoto, znatno materialno škodo ali v kaz. pregon. Te osebe niso oproščene dolžnosti pričevanja, temveč imajo samo pravico odreči odgovor na posamezna vprašanja.

Dolžnosti pričevanja so oproščeni: (236/1 čl.)

1. obdolženčev zakonec oz. izvenzakonski partner;
2. obdolženčevi krvni sorodniki v ravni vrsti, sorodniki v stranski vrsti do vštete 3. kolena in sorodniki po svaštvu do vštete 2. kolena;
3. obdolženčev posvojenec in posvojitelj;
4. verski spovednik o tistem, o čemer se mu je spovedal obdolženec ali druga oseba;
5. odvetnik, zdravnik, socialni delavec, psiholog ali kakšna druga oseba o dejstvih, za katera je izvedel pri opravljanju poklica, če velja dolžnost, da mora ohraniti kot tajnost tisto, kar je zvedel pri opravljanju svojega poklica.

Kot priča ne sme biti zaslišan: (235. čl.)

- 1) kdor bi s svojo izpovedbo prekršil dolžnost varovanja uradne ali vojaške tajnosti, dokler ga pristojni organ ne odveže te dolžnosti
- 2) obdolženčev zagovornik o tem, kar mu je obdolženec zaupal kot svojemu zagovorniku, razen če obdolženec to sam zahteva.

Če je bil zaslišan kdo, ki ne bi smel biti zaslišan kot priča, ali kdo, ki ni bil dolžan pričati, pa o tem ni bil poučen ali se ni izrecno odpovedal tej pravici, ali pa pouk in odpoved pričevanju nista zapisana v zapisnik, ali če je bil zaslišan mladoletnik, ki ni mogel razumeti pomena pravice, da ni dolžan pričati, ali če je bila izpovedba priče izsiljena s silo, grožnjo ali kakšnim drugim podobnim prepovedanim sredstvom, ne sme sodišče na tako izpovedbo opreti svoje odločbe. (237. čl.)

Procesno dejanje zaslišanja priče: pričo zaslišuje procesni organ brez navzočnosti drugih prič. Najprej jo opomni, da je dolžna govoriti resnico in da ne sme ničesar zamolčati, nato jo opozori, da pomeni kriva izpovedba k.d. Pričo je treba opozoriti, da ni dolžna odgovarjati na vprašanja, če bi s tem sebe ali svojega bližnjega sorodnika spravila v hudo sramoto, znatno materialno škodo ali kaz. pregon (to opozorilo je treba vpisati v zapisnik). Ko priča sama izpove, se ji postavljajo vprašanja (da se njena izpovedba preizkusi, dopolni in razjasni). Če se izpovedbe prič ne skladajo, sme procesni organ odrediti **soočenje** → osebe, katerih izpovedbe se ne skladajo v pomembnih dejstvih, se postavijo ena proti drugi in se od njih zahteva, da ponovijo izjave, ki se ne skladajo. Procesni organ z neposrednim opazovanjem ocenjuje verodostojnost in resničnost izpovedb. Lahko se soočijo soobdolženci, priče in obdolženci ter priče med seboj (vendar hkrati samo 2 osebi).

Od priče se zahteva, da opravi prepoznavo oseb ali predmetov. Če je potrebno, mora najprej opisati osebo ali predmet, nato se ji ta pokaže skupaj z drugimi, priči neznanimi osebami oz. predmeti.

PREDOČBE so opozorila priči na njeno prejšnjo izpovedbo ali na izpovedbe drugih oseb, če se pri poznejšem zaslišanju ne spominja več dejstev, ki jih je navedla pri prejšnjem zaslišanju, ali če prejšnje izpovedbe spremeni.

Dokazna vrednost pričevanja: izpovedbe prič so najpogostejše dokazno sredstvo v naših k.p. Ker so večkrat nezanesljive, jih mora sodišče ocenjevati z največjo previdnostjo. Izpovedba priče je namreč sestavljena iz 3 sestavin: zaznave, spominjanja in reprodukcije.

3/ IZPOVEDBA IZVEDENCA

Izvedenec (ekspert) je oseba, ki s svojim strokovnim znanjem pomaga procesnemu organu pri ugotavljanju tistih pomembnih dejstev, ki se lahko ugotovijo samo s pomočjo posebnega znanja (s katerim procesni organ ne razpolaga). Izvedenec ugotavlja dejstva in pojasnjuje dejanska vprašanja (ne pravna).

Sposobnost biti izvedenec:

- *tehnična sposobnost* – izvedenec ima za odkrivanje in presojo dejstev potrebno strokovno izobrazbo ali znanje.
- *pravna sposobnost* – je določena negativno, saj zakon pove, kdo ne more biti izvedenec (1-kdor ne sme biti zaslišan kot priča, 2-kdor je oproščen dolžnosti pričevanja, 3-proti komur je bilo storjeno k.d.)

Izvedenci so lahko tudi pravne osebe (strokovni zavodi, državni organi) – izvid in mnenja podpišejo tisti strokovnjaki, ki so opravili izvedensko delo.

Dolžnost biti izvedenec: dolžnost odzvati se vabilu, dati izvid in mnenje, govoriti resnico in morda dati prisego (*promisorično* – z njo obljubi da bo govoril resnico). Kršitev teh dolžnosti lahko privede do določenih sankcij (denarna kazen, prisilna privedba, k.d. krive izpovedbe).

- *izvid* je izjava ali zapis tega, kar je izvedenec dognal z opazovanjem pri ogledu (npr. telesno poškodbo)
- *mnenje* je njegova strokovna presoja glede tega, kar je ugotovil z izvidom, obsega tudi razloge (utemeljitev) za tako presojo.

Določitev izvedenca: procesni organ določi s pisno odredbo praviloma enega izvedenca (če je delo zamotano, lahko tudi 2 ali več). Če so za določeno vrsto dela postavljeni (pri sodišču) stalni izvedenci, se smejo postaviti drugi samo če bi bilo nevarno odlašati ali če so stalni izvedenci zadržani ali če to zahtevajo posebne okoliščine (npr. vpliv sodnika, rutinerstvo). Izvedenci se določajo fakultativno → ni nobenih pravil o tem, kdaj je treba določiti izvedenca. Zakon pa predvideva primere obveznega izvedenstva: a) če gre za sumljivo smrt (= pregled in raztelešenje trupla → 259. čl.), b) če je podan dvom o prištevnosti storilca. (265. čl.) Če obveznega izvedenstva ni mogoče opraviti (npr. storilec je truplo zažgal), se lahko dejstva ugotavljajo na drug način.

Dokazna vrednost izpovedbe izvedenca: dokazno moč ocenjuje procesni organ po prosti presoji, vendar je v določeni meri vezan na to izpovedbo. Kadar se namreč z njo ne strinja, je ne more enostavno nadomestiti s svojim mnenjem ali ugotovitvami, temveč mora določiti drugega izvedenca. In če se tudi z novo izpovedbo ne strinja, sme ugotoviti le to, da ni uspelo dokazati dejstva, ki se je z izvedencem dokazovalo. Neuspeli dokaz privede do tega, da določeno dejstvo ni ugotovljeno in pride do uporabe načela *in dubio pro reo* (v dvomu v korist obdolženca).

4/ OGLED

Posebna vrsta ogleda je rekonstrukcija dogodka (sodni eksperiment) – ponovijo se dejanja ali situacije v razmerah (isti kraj, ista sredstva, iste osebe), v katerih se je po izvedenih dokazih pripetil dogodek. Namen: preverijo se že izvedeni dokazi ali ugotovijo dejstva, ki so pomembna za razjasnitev stvari.

Predmet in vrste ogleda: predmet ogleda je vse, kar se da s čutili opaziti in kar je pomembno za postopek. Razlikujemo ogled predmeta in ogled osebe.

Predmeti ogleda:

- predmeti, ki so bili namenjeni ali uporabljeni za k.d. (sredstvo k.d.)
- predmeti, na katerih so sledovi k.d. (prstni odtisi, krvavi madeži, sledovi rane, stopinj)
- predmeti (objekti) k.d. (npr. ukradena stvar)
- predmeti, nastali s k.d. (npr. ponarejena listina, denar)

Telesni pregled obdolženca se lahko opravi tudi brez njegove privolitve, če je treba dognati dejstva, ki so pomembna za k.p. Telesni pregled drugih oseb pa se sme opraviti brez njihove privolitve le, če je treba dognati, ali je na njihovem telesu povzročena sled ali posledica k.d.

Druge vrste ogleda: *krajevni ogled, ogled trupla, ogled listin, mešani ali kombinirani ogled* (sodeluje izvedenec). Posebna vrsta ogleda z izvedencem je *pregled in raztelesenje (obdukcija) trupla* (vedno se opravi, kadar je podan sum ali je očitno, da je bila smrt povzročena s k.d. ali da je v zvezi s storitvijo k.d.). Če je truplo že pokopano, se odredi *ekshumacija* (izkop), da ga je mogoče pregledati in raztelesiti. Izkop in raztelesenje trupla lahko odredi samo sodni organ (ponavadi preiskovalni sodnik).

Preiskovalni sodnik opravlja ogled med preiskavo, izjemoma tudi pred uvedbo preiskave, če bi bilo nevarno odlašati z ogledom. Organi za notranje zadeve smejo v predkazenskem postopku opraviti ogled kot procesno dejanje le, ko preiskovalni sodnik ne more takoj priti na kraj dejanja. **Med preiskavo pa smejo opraviti tak ogled samo, če jim preiskovalni sodnik na predlog tožilca prepusti izvršitev ogleda.** Ne morejo pa opraviti obdukcije in ekshumacije.

5/ LISTINE

Listina (v k.p.) pomeni pismeni zapis, ki vsebuje podatke o dejstvih, ki se ugotavljajo v k.p., in tudi pismena izjava in sporočilo, ki vsebuje taka dejstva.

Postopek dokazovanja:

1. pridobitev listine (npr. s hišno preiskavo, izročitvijo, zasegom)
2. ugotovitev pristnosti/nepristnosti listine (z ogledom ali izvedencem)
3. uporaba listine kot dokaz (se prebere in to zapisniško ugotovi)
4. ocenitev vsebine listine (dejstev, ki jih vsebuje)

6/ TEHNIČNI POSNETKI

so posnetki dejstev, ki se ugotavljajo v k.p., nastali s pomočjo optičnih in zvočnih naprav. Bistvena razlika od listine: pri tehničnem posnetku je delovala naprava, listina pa vsebuje dejstva, ki jih je zaznal človek (avtor listine).

Dopustnost tehničnih posnetkov kot dokaza: optični posnetki se smejo v k.p. uporabiti kot dokaz ne glede na to, kdaj in kje so nastali. Lahko so posnetki procesnega organa, ki jih je napravil ob preiskovalnem dejanju (ogled predmeta, kraja, sledov...) ali pa naključni posnetki, ki so jih napravile neke osebe zunaj k.p. Sporna pa je uporaba tajnih posnetkov, ki posegajo v intimno življenje prizadete osebe (npr. posnetek s teleobjektivom).

V našem postopku je dovoljeno tonsko snemanje procesnih dejanj (preiskovalni sodnik) in se ti posnetki lahko po odločitvi senata na gl. obravnavi reproducirajo – zato se rabijo v dokazne namene (vsaj kot dopolnilo zapisniku o opravljenem procesnem dejanju).

Tonski posnetki obvestil ali izjav, ki so jih organom za notranje zadeve dali obdolženec in osebe, ki ne morejo pričati ali so lahko pričevanja oproščene, pa se v postopku ne morejo uporabiti kot dokaz.